

KISEBBSÉGI MAGYAR SORS

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG GAZDASÁGI SÉRELMEI

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG politikai vezetői aránylag későn ismerték fel, hogy sikeres önvédelmi harcot nem folytathatnak, ha politikai mozgalmaikban kellőképpen szem előtt nem tartják az erdélyi magyar nép gazdasági szükségleteit. A nép tömegét nem lehet megnyerni a nemzeti, a politikai és a kulturális érdekek védelmének áldozatos támogatására, ha előtte kézzelfoghatóvá nem teszik, hogy ezek, a nép mindennapi érdekeitől távolabb állónak látszó erkölcsi javak a legszorosabb kapcsolatban vannak anyagi helyzetével és hogy a politikai harcok célja s tárgya tulajdonképpen a tömeg anyagi helyzetének megjavítása. Három év előtt a Magyar Párt gyergyószentmiklósi szervezkedő nagygyűlése kimondotta, hogy a párt vezetőségének kötelessége az erdélyi magyarság gazdasági helyzetének beható tanulmányozása alapján sérelmeinek és kívánságának megállapítása után a párt számára gazdasági programot dolgozni ki.

A gyergyószentmiklósi nagygyűléstől kapott utasítást és felhatalmazást követve, a Magyar Párt közgazdasági szakosztálya 1928 október 13-án Székelyudvarhelyen tartott második értekezletén foglalkozott az erdélyi magyarság gazdasági sérelmeinek megvizsgálásával és egy gazdasági Program iránt mutató alapelveinek megállapításával. Talán késedelmesnek is látszik, hogy a párthatározat meghozatala után csak két év múlva tett eleget kötelezettségének, — de e késedelem miatt nem érheti a szakosztály tagjait semmi vád, mert amint maguk mondják, az 1928 október 13-i tanácskozásról közreadott Jelentésükben¹ a lefolyt két esztendő alatt sokat tanultak és tapasztaltak. Felocsúdtak a nagy csapás okozta kábulatból és tudatára ébredtek reális erőviszonyaiknak. Ma világosabban látják helyzetüket és az elérhető lehetőségeket. Ez az öntudatra ébredés, ha nem lesz múltó jelenség, meg fogja őket óvni a tétlen álmodozástól s arra fogja ösztönözni, hogy megmaradt, de még mindig jelentékeny erőkészletüket céltudatosabban használják fel.

Az értekezlet egyik tagja azt mondta: Ha az illetékes román hatóságok és fórumok előtt előadják sérelmeiket, azt szokták rá válaszolni: Mindezek a nehézségek és bajok a régi román királyságban is megvannak. Nem erdélyi és még kevésbé kisebbségi sérelmek, hanem olyanok, amelyek Közép-Európa háború után való gazdasági helyzetének folyományai.

Ebben az állításban sok igazság van. Egy részük csakugyan összefüggésben van Közép-Európa háború után való gazdasági helyzetével. Másik és nagyobb részük pedig a román — főleg a liberális — kormányok terhére irandó. A magyar kisebbség külön sérelmei nemcsak magukban állóknak tekinthetők, hanem az általános bajokon felül olyan ráadásnak, amelyet éppen kisebbségi mivoltuknál fogva kénytelenek hordozni. Az a teher, amely ma a romániai magyar és német kisebbség anyagi helyzetét majdnem elviselhetetlenné teszi, három elemből van összetéve. Egyik

¹ Gazdasági sérelmeink és kívánságaink. Jelentés az Országos Magyar Párt közgazdasági szakosztályának Székelyudvarhelyen 1928 október hó 13-án tartott nyilvános gyűléséről. 1929. Kolozsvár.

Közép-Európa háború után való gazdasági helyzetének következménye, a másikkal a különböző román kormányok hibás gazdasági politikája felelős, a harmadik pedig olyan külön teher, amelyet vállalkra a türelmetlen és mohó román nacionalista politika rakott.

Madgearu kereskedelmi és közmunkaügyi miniszter egy június hó 23-án Brailában tartott gyűlésen az ország jelenlegi pénzügyi helyzetét a következőképpen jellemezte: A kormány azt remélte, hogy a külföldi kölcsön megszerzése, illetőleg a leu stabilizációja után könnyebülni fog a pénzpiac helyzete. Ez azonban nem következett be s e miatt az ország gazdasági helyzete jelenleg nagyon kritikus fázison megy át. A kormány hogy a pénzügyi egyensúlyt fenntartsa, kénytelen nagyon takarékoskodni. És ha a kormánytól életbeléptetett intézkedések nem bizonyulnak eredményeseknek, akkor a kormány kénytelen lesz más gazdasági rendszabályokhoz nyúlni és újabb adókat vetni ki, hogy kikerülje az egyébként okvetlenül bekövetkezendő pénzügyi katasztrófát.

A kormány az adóemelést be is jelentette. Kénytelen volt vele, mert Kist, a francia nemzeti bank szakembere, akit a leu stabilizációjára felvett kölcsön után a román kormányok pénzügyi gazdálkodásának ellenőrzésére Bukarestbe küldöttek, egy pár nappal Madgearu beszédét megelőzően jelentésében kimutatta, hogy a román kormány a leu stabilizációját nem biztosíthatja, ha a jelenlegi költségvetést négy milliárddal le nem szállítja és az állam jövedelmeit újabb adók életbeléptetésével egyidejűen legalább két milliárddal nem emeli.

De mi okozta a román állam pénzügyeinek e katasztrófális helyzetét? Az infláció s a vele együtt járó gazdasági válság tényleg a háború következménye volt. Átesett azon minden állam, amelyik résztvett a háborúban. Más országokban azonban, mihelyt a pénz elértéktelenedése elérte a legalacsonyabb színvonalat, stabilizálták és ezzel megállítva a további leromlást, a gazdasági vérkeringést természetes útjára terelték és lehetővé tették a rendes gazdasági termelést. A liberális kormányok pénzügyminisztere, Vintila Bradanu más utat választott, ő is stabilizálni akarta a leüt, de teljes aranyértékben.

Erre egyetlen eszközül a pénz ritkábbá tévése kínálkozott. E célra a Banca Nationalával 1925 májusában egyezményt kötött, amelynek értelmében a bank a forgalomban levő 22 milliárd bankjegymennyiséget semmi körülmények között sem szaporíthatja. E 22 milliárdból 23 milliárddal az állam volt adósa a banknak, 9 milliárdot pedig a magángazdaság vett igénybe. Ez egyezmény lényege az volt, hogy az állam 13 milliárd adósságát 25 év alatt kifizeti s ennek következtében a bank ezt az összeget fokozatosan ki fogja vonni a forgalomból és így a leu értéke is párhuzamosan emelkedni fog és 15 év letelte után eléri a régi aranyparitást.

Ez volt a hírhedt plafond elmélet. Amilyen tetszetős, mint feltevés, éppen olyan károsnak bizonyult a valóságban. A pénznek a forgalomból való e fokozatos kivonása rövid két év alatt olyan gazdasági válságot idézett elő, amely minden termelési ágat megbénított. Ennek a deflációs és plafondos pénzügyi politikának egyre súlyosabbá váló következményei arra kényszerítették Vintila Bratianut, hogy a nagyobb veszedelem elkerülése végett, elfeledve az oly büszkén hangoztatott „önmagunk által“ jelszót, nagyobb külföldi kölcsön segítségével igyekezék a leüt 3 centime-en stabilizálni.

A liberális kormánynak a külföldi tőkével szemben követett magatartása miatt majdnem a lehetetlenséggel volt határos jelentékenyebb nagyságú külföldi kölcsönt kapnia. A külföldi tőke hajlandó volt ugyan résztvenni minden olyan vállalkozásban, amely Románia gazdag természetes kincseinek kiaknázását tűzte ki célul, de csak oly feltétellel, hogy élvezhesse

annak gyümölcseit is. Hogy a liberális kormányok minő feltételeket szabtak az ország gazdasági javainak kiaknázásában közreműködni akaró külföldi tőke elé, szembeszökően illusztrálta az általa megalkotott bányatörvény, amely tulajdonképpen a petróleumra, Románia ez egyik legnagyobb gazdasági kincsére vonatkozott. Ennek intézkedései olyanok, hogy mindazok a vállalatok, amelyek mögött külföldi tőke áll, a valóságban a tőketulajdosók kárával a román közélet embereinek bőséges jövedelmi forrásai legyenek, azaz a munka és a kockázat a külföldi tőkéséé legyen, a jövedelem nagyobb része pedig szakértelem, munka és fáradság nélkül lehetőleg a liberális párt embereié. Miután a nemzeti parasztpártnak egyik legfőbb gazdasági követelése a külföldi tőkeellenes intézkedések megszüntetése volt és külföldi kölcsön nélkül az ország gazdasági helyzetének megjavítása lehetetlennek látszott, nemcsak politikai, hanem közgazdasági szükségletté is lett, hogy Vintila Bratianu kormánya távozzék és helyét átadja a nemzeti parasztpárt vezérének, Maniunak. Tényleg a megváltó erejűnek vélt stabilizációs külföldi kölcsönt a Maniu-kormány pénzügyminisztere kötötte meg.

A jelenlegi katasztrófális pénzügyi és közgazdasági helyzetet, melynek előidézésében a nemzeti parasztpártnak semmi része sincs, egyik kolozsvári magyar lap (Uj Kelet, 1929, VI. 23.) munkatársával folytatott beszélgetésében Leon kolozsvári egyetemi tanár, aki Romániának egyik legkiválóbb pénzügyi szaktekintélye, a következőképpen jellemezte: A helyzet igen komoly és valóban aggodalommal tölti el az ország vezetőköreit. A válságból való kibontakozásnak egyetlen útja van: a termelés fokozása, de ezt csak egy pénzügyi diktatúra felállításával lehetne elérni. Rendkívül bizarr dolog: egyrészt a takarékoságot hangoztatni, másrészt pedig egyre szaporítani a hivatalok számát. Az illetékes körök újabb adóemeléssel remélik orvosolni a helyzetet, holott a régi adókat sem hajtották be. Majdnem elképzelhetetlenül óriási összegű adóhátralékok vannak. Egyedül csak Kolozs megyében 500 millió adóhátralék vár behajtásra.

Románia jelenlegi katasztrófális pénzügyi és gazdasági helyzetét különösebben két tényező: az állam pénzének pazarlása és a minden kritikán alul álló adórendszer és adókezelés idézte elő. E két tényezőre vonatkozóan megdöbbentő adatok olvashatók Leonard Paukorovnak, a bukaresti „Lupta“ *ehnü* hírlapban július első napjaiban közzétett tanulmányában. Az állam költségvetésének tanulmányozása alapján és kétségbe nem vonható statisztikai adatok segítségével mutatja ki, hogy „Romániában minden ember az államból akar megélni“. Ez országban az állam segélye és támogatása az egyedekkel szemben nagyobb, mint bármelyik európai országban. Itt kétannyi vasúti tisztviselő van, mint Franciaországban. Több az ösztöndíjas tanuló, mint Német- és Franciaországban együttvéve. Olyan tömeg diákot, tanárt, tanítót és iskolaszolgát tart el az állam, hogy erre az egész világon nincsen példa. 1922-ben 252.354 tisztviselő volt és ez a szám 1928-ig 345.507-re emelkedett.

Románia adórendszerét és adóviszonyait pedig a következőképpen ismerteti:

Romániában kétféle adózó van: akiket túlterheltek és akik egyáltalán nem fizetnek. Nincs szükség új adókra. Ha az adóhátralékokat becsületesen behajtják, azok bőségesen fedeznék a költségvetés deficitjét. Vannak egész utcák, sőt egész kerületek, ahol egyáltalán nem fizetnek. Tízezerével vannak olyanok, akik nem fizetnek semmi adót, vagy akik egészen jelentéktelen összeggel menekülnek. Minden hónapban fizetnek 500 vagy 1.000 leit az adóinspektoroknak és aztán békén hagyják őket. Az adófizetés területéről száműzni kellene a baksist. A kereskedő fizet egy bizonyos összeget és megkapja az első halasztást. Egy hónap múlva új baksist fizet. Kap újabb halasztást. Mikor ebben kimerült, jön a csőd és akkor az adófizető sem a hitelezőknek, sem az államnak nem fizet semmit. És ez a

processzus semmi egyéb, mint a túlságba vitt adóketésnek következménye. Vannak esetek, amikor a kereskedőket háromszorosan is megterhelik igazságtalan adóval. Ha az adóketés reális lett volna, a kereskedő nem igyekezett volna igénybe venni minden kibúvót, hanem fizetett volna. Jelenleg hetven különböző adónem van, úgyhogy még maguk az adóhivatali tisztviselők sem ismerik a sokféle adónemet. Hogyan ismerje az adófizető polgár!

Annak, hogy milyen a román állam pénzügyi közigazgatása legfelsőbb fokán, a pénzügyminisztériumban magában is, jellemző leírását Olvashatjuk a Bukarestben megjelenő félig-meddig kormánypárti „Cuvântul“ című napilap június 23-i számában. A pénzügyminisztériumban a jövő év redukálható költségvetését állították össze. Az egyes tételek megállapításánál maga a pénzügyminiszter jött rá, hogy minisztériuma az ő tudtán kívül kétmilliárd leüt utalt át a Banca Nationalához. Ez eset a minisztert óvatossá és szigorúvá tette. Kezdte kutatni, hogy mi lett sorsuk azoknak a külföldi kölcsönöknek, amelyeket a román állam 1919 óta felvett? Különösen érdekelte az Averescu-kormány által 1926-ban felvett olaszországi kölcsön. Seholy semmi igazolt nyomát nem találta, hogy mire fordították. Hasonlóképpen semmi igazoló okiratnak sem találta nyomát azokra az összegekre vonatkozóan sem, amelyeket a román állam 1921-től kezdve háborús jóvátétel címén kapott. A pénzügyminiszter véleménye szerint nagyszabású visszaélések esete forog fenn, amelyeket a Bratianu-kormány által megszavaztatott új államszámviteli törvény tett lehetővé, amely azon a címen, hogy az előző törvényben megállapított formásokon a pénzügyi igazgatás egyszerűsítése érdekében enyhíteni kell, tág teret nyitott a visszaéléseknek.

Ugyanílyen a pénzkezelés a román államvasutaknál, valamint a törvényhatóságoknál, sőt a legutolsó falusi községben is. A közvagyron elharácsolása a legbotrányosabb módon folyik mindenütt a dolgozó és a fizető polgárság kárára. Ha semmi kisebbségellenes intézkedésnek sem volna nyoma a gazdasági életben, akkor is a lehetetlenséggel lenne határos, hogy a Romániához újonnan csatolt tartományok lakossága, amely még Besszarábiában az orosz uralom alatt is becsületesebb pénzügyi adminisztrációhoz volt szokva, abban a megnyugvásban élhessen, hogy munkásságának gyümölcsét nem fogja egy korrump és anarchikus pénzügyi közigazgatás kockázatosá tenni.

1923 március havában a román parlament ellenzéki pártjai „La lütte contre l'absolutisme en Roumanie“ címmel egy nyilatkozatot tettek közzé annak igazolására, hogy miért határozták el magukat parlamenti sztrájkra? E nyilatkozatokban azt a gazdasági politikát, amelyet a liberális párti kormányok ez új tartományokban, elsősorban Erdélyben alkalmaztak, következően jellemezték:

„Az új tartományok ipara fájdalmasan érzi ezt a brutális és önző politikát. A kormány az erdélyi ipariak milliárdokkal tartozik, amelyeknek fizetését megtagadja. Az új tartományoknak legjelentékenyebb bányá- és erdővállalatai kénytelenek a „Racionalizálás“ ürügye alatt magukat alávetni a liberális párti bankoknak. Ennek a formulának — nacionalizálás — sajátos jelentése van Romániában. Lényegében annyit jelent, hogy e vállalatoknak tőkéje többségében a liberális párt tagjainak vagy intézményeinek birtokába kerüljön. E gazdasági chauvinizmus álarca alatt tulajdonképpen legvakmerőbb kísérlete rejlik annak, hogy ez országok összes javait megszerezze magának egynéhány politikai és finánc-hatalmasság.“

A különböző román kormányok kisebbségellenes közigazgatási politikájának megismerése végett szükséges még egy kissé behatóbban foglalkozni ezzel a „nacionalizálás“-sal.

Az új tartományoknak, különösen Erdélynek Romániához való csatolásával a földművelő román állam gazdasági tekintetben egészen új helyzetbe került. Erdélyben és Bukovinában nagy ipari és kereskedelmi lehető-

ségek tárultak fel a két országrésznek ipari anyagokban való gazdagsága következtében. Még kedvezőbbé tette a helyzetet az, hogy Erdélyben nemcsak anyaga volt meg a nagyiparnak, hanem az a megfelelő tőkével együtt már részben készen is volt. Ipari szakértelem sem hiányzott. Meglepően képzett munkáselem is volt, valamint kereskedelmi szervezet fejlődésre alkalmas képességekkel és feltételekkel. Nagy akadály volt, hogy a román közgazdasági politika ezt a kedvező helyzetet a maga hatalmi érdekeinek szolgálatába állíthassa, hogy ez a fejlődő ipar és ami azt mozgatta, a tőke és a szakértelem, magyar és német volt. A megoldandó feladat az volt, hogy az ipart és kereskedelmet kisebbségi jellegétől megfosztva, románá tegyék. Ehhez azonban nem volt meg a szükséges román tőke, mert a régi román királyság fejlődésnek induló nagyiparát is idegen külföldi tőke táplálta.

E kitűzött célt csak erőszakosságig menő jogtalan állami beavatkozással lehetett végrehajtani. Ezt a műveletet nevezték el nadonalizálásnak. Ez azonban nem ezt jelentette, hogy a román állam a kisebbségi vállalatokat köztulajdon gyanánt kisajátítsa, hanem csak annyit, hogy azokat elrománosítva, jövedelmeik nagy részét befolyásos román közéletti embereknek juttassa, lehetőleg minden viszonyértéket jelentő munka nélkül.

E nadonalizálásnak valóságos iskolapéldája volt az „Osztrák Államvasút Társaság“ krassó-szörény megyei hatalmas vasipari üzemének, bányáinak és uradalmainak nadonalizálása. Bármilyen tanulságos és jellemző volna a nadonalizálási eljárás megismerése céljából, térszűke miatt mégis mellőzöm annak elbeszélését, csak a következőkre akarok rámutatni. A magyar uralom alatt ezekben az iparművekben 2 igazgató és 36 mérnök vezetése alatt átlag 15.000 munkás kereste meg kenyerét és biztosított magának tisztességes megélhetést. Ma a vállalatnak 24 igazgatója és 140 mérnöke van, de a 15.000 munkás helyett csak 3—4.000 munkás dolgozik. E 24 igazgató és 140 mérnök fizetése akkor is sok milliójába kerülne a vállalatnak, ha nem volna még egész serege a szinekurásoknak, a protekdós „luftinspekt or“ -oknak és felügyelő bizottsági tagoknak, kik sokmillió újabb kiadást jelentenek a vállalatnak. Ez az általános és átlagos eredménye a „nadonalizálás“-nak.

Az erdélyi Magyar Párt közgazdasági szakosztálya 1928 október havában tartott értekezletében a következőkben foglalta össze panaszait és észrevételeit a nadonalizálási eljárással szemben.

A különböző román kormányok, a nagybankok és az egész román közvélemény a nadonalizálás jelszava alatt harcba van állítva az egész kisebbségi nagyipar ellen. E harc nyílt és kitűzött célja az, hogy a kisebbségek gyáriparát román és királyságbeli vagyonná tegye. E harc folyamán a kisebbségi ipar ellen felhasználják a legkülönbözőbb odatartozó és oda nem tartozó törvények tiltó és zaklató szakaszait és rendeleteit. Alig van nap, hogy egy vagy több inspektor ne tartana a kisebbségi vállalatoknál valamely irányban vizsgálatot, ami nemcsak nagy költségekkel Van Összekötte, hanem akadályozza is a rendszeres gyári munkát. A vállalatokra igazgatóságokat tukmálnak, amelyek nem szakemberekből állanak, hanem politikusokból, akiknek ez a megélhetésük. A nacionalizálásnak legújabb fázisa az, hogy az állami vállalatok a kisebbségi munkásokat, bármilyen szakemberek is, románokkal helyettesítik, — sőt a magánvállalatokat is kényszerítik, hogy a szakképzett kisebbségi munkásokat románokkal cseréljék ki.

A nagyiparnál egy hajszállal sincs kedvezőbb helyzete a kisiparnak, amely túlnyomó részben szintén kisebbségi — főleg magyar kezekben van. A hozzá nem értő rendszer, amellyel a kézműipar ügyeit intézik, a sokszor ellenséges érzületből származó bánásmód, amelyben a kézműiparosságot részesítik; a különféle törvények és rendeletek, amelyek az

ipar és az iparosok érdekével ellentétben vannak, a számtalan esetben igazságtalan közterhek, az állami támogatás teljes hiánya azt eredményezték, hogy e természeti javakban gazdag országban a kisipar haldoklik és az iparosok 70—80%-ánál úrrá lett a nyomorúság. Az iparosok ezer számra adják vissza iparendéelyeiket. Nap-nap után virágzó régi üzemek százanként pusztulnak el. Az iparosok egy része évtizedeken át összekuporgatott vagyonának romjaiból él, másik része pedig a könyörtelen hitel hálójában vergődik.

E mostoha elbánás következtében az összes erdélyi iparosságnak több mint 85%-át alkotó kisebbségi iparosok a tőkeszegény kisebbségi pénzintézetekre szorultak, amelyek nem nyerhetvén elégséges hitelt a román nagybankoktól, drága betéttőkék felhajtásával próbálták a hiteligenyeket kielégíteni. A nagy gazdasági pangás következtében a kisipar a nagy kamatot nem bírta el és ennek következtében a magyar kisiparosság önhibáján kívül annyira eladósodott, hogy amíg régebben csak 20—30%-a dolgozott hitellel, ma 70—80%-a roskadozik az adósság terhe alatt.

A román kormányok hibás pénzügyi politikáján kívül legtöbbit ártott a kisebbségek gazdasági jólétének az az eljárás, amellyel a Banca Nationala a kisebbségi pénzintézetekkel szemben a hitelnyújtás kérdését kezelte. „Meg kell állapítanunk, — mondotta ez értekezleten a Magyar Párt legkiválóbb pénzügyi szakértője, Gyárfás Elemér — hogy az az igazságtalan és mostoha elbánás, amelyben a Banca Nationala a hitelnyújtásnál a kisebbségi pénzintézeteket részesítette, nem javult — sőt ez intézetek ma még súlyosabb helyzetben vannak a miatt, hogy a kamatláb maximálásának ürügyével megfosztotta őket a nagybankok részéről eddig élvezett hitelektől is.“

A székelyudvarhelyi értekezlet egyik tagja, Kótzó Jenő román parlamenti magyarpárti képviselő azt mondotta: panasznom kell azt az igazságtalanságot, hogy a kisebbségektől lakott megyékben az adóalap jóval magasabb, mint más vidékeken. Ez állítás illusztrálására szolgáljon az, hogy 1923-ban a földadókulcs megállapításánál Csík megyében a béke időbeli adónak hamiincsorosát, Udvarhely megyében huszonháromszorosát vetették ki, míg Arad, Szatmár és Bihar megyékben — noha e megyék talaja sokkal termékenyebb, tekintettel román többségű lakosságukra, csak kilencszeresét. Hasonló eljárást követtek a házadó kivetésénél is.

Az Avarescu-kormány idejében (1926) a román szenátus egyik tagja a költségvetés tárgyalása alkalmával számszerű adatokkal mutatta ki, hogy Romániában a háború után annyi adót vetettek ki, hogy ha azok pontosan befolyának, az államnak kétszer annyival is nagyobb jövedelme lenne, mint amennyit az évi költségvetés előirányoz. Arra a kérdésre, hogy hová lesz ez a tömérdek pénz? Averescu miniszterelnök nem válaszolt. A választ az akkori parasztpárt lapja, az „Aurora“ adta meg. E válasz szerint a régi királyságban senki sem fizeti meg egészen adótartozását, vagy éppen semmit sem üzet. De amit a régi királyságban nem fizetnek meg, Erdély fizeti meg, mert Erdélyben az emberek komolyan veszik adófizető kötelezettségüket. A szászok fizetnek, mert a pontos fizetés szokásukká vált. A magyarok fizetnek, mert a románok ellenőrzik őket. A románok is fizetnek, mert a magyarok és a szászok ellenőrzik Őket.

A magyar uralom alatt Erdélyben minden adófizető polgárnak egy adókönyvecskét adtak. A román pénzügyi közigazgatás ez adókönyveket mellőzte és e miatt egyetlen adófizető polgár sem tudja, mennyi adót kell fizetnie és ha fizetett-e? Az adókönyvek e hiánya szóba került a székelyudvarhelyi értekezleten is. „Nagyon jellemző ez, — mondotta Gyárfás Elemér — hogy miként hajtják végre saját törvényeket? Benne van az új adótörvényben, hogy adókönyveket kell kiállítani. Mikor elő-

adtam a parlamentben az adókönyvekre vonatkozó kívánságot, csodálkoztak. Majd amikor fejükre olvastam, hogy a saját törvényük írja elő, még jobban csodálkoztak. Megígérték, hogy még fogják csinálni, de nem történt semmi. Pedig az adókönyvecske nagyon hatásos eszköz arra, hogy az adóüggyel foglalkozó különböző közegek munkáit ellenőrizni lehessen.“

A román pénzügyi közigazgatás éppen ezt az ellenőrzést nem akarja s azért nincs adókönyv!

A Bratianu-kormány adótörvényeinek értelmében a rendes adókon kívül pótagadót is vehetnek ki a törvényben megállapított kulcs szerint a törvényhatóságok, a községek, az ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági kamarák. Ezek a pótagadók s az ezeket kísérő különböző címeken kirótt illetékek (taxák) az adófizető polgárok számára valóságosan elviselhetetlenné teszik a közterheket. Súlyosítja a helyzetet az is, hogy kirovásukban teljes rendszertelenség uralkodik. Úgyiszlóván minden hivatal, sőt az egyes tisztviselők is vehetnek ki a községekre ilyen pótagadót és járulékokat. Legszembetűnőbb példa erre az, ami az állami elemi iskolai épületek emelésével kapcsolatosan történik. Egy teljesen magyar vagy német lakosságú községben, amelynek megvan a maga felekezeti iskolája, eszébe jut a román közigazgatás valamelyik közegének, hogy állami elemi iskolát kell építeni. A község kijelenti, hogy ilyen iskolai épületre nincs szükség, sem pedig fedezet a község évi költségvetésében. A járás közigazgatási főnöke, a prétor, azonban egyszerűen beírja a község költségvetésébe a szükséges összeget s ennek alapján kiróják pótagadóban a község adófizetőinek terhére. A legtöbb esetben szintén a községekre róják ki a csendőrség élelmezésének egy részét, a téli tűzifáról való gondoskodást a hivatalok számára, sőt a prétor lovainak élelmezését is. Ez a pótagadó- és taxarendszer hajszálíg hasonlatos ahhoz a harácsrendszerhez, amely a régi Törökországban olyan súlyos teherként nehezedett a szegény keresztény rajahkra.

Az erdélyi magyarság sérelmei éppen ilyen súlyosak és számosak a mezőgazdaságot illetően még az esetben is, ha eltekintünk az agrárreform által okozott károktól. Az erdélyi magyar mezőgazdaság nagyon sokat szenved a román kormányok azon helytelen mezőgazdasági intézkedései és alkotásai következtében, amelyekhez tartoznak elsősorban a gabonastandardizálási törvény, a gabonaértékesítést akadályozó exportilletékek, a vasúti szállítási nehézségek és visszaélések, — továbbá az állattenyésztésre és az állatkereskedelemre vonatkozó szabályrendeletek, — főképpen ezeknek végrehajtása a gyakorlatban.

Még az oly intézkedések is káros hatásúak, amelyek céljuk és rendeltetésük szerint elsősorban volnának hivatva a földművelés érdekeinek előmozdítására. Ilyenek lehetnének a felállított „mezőgazdasági kamarák“-k. „Kisebbségi szempontból súlyos kritika tárgya, hogy kisebbségi szakembereink nagyobb szakértelmük ellenére is csaknem teljesen ki vannak zárva a kamarák vezetéséből és hogy e kamarák a magyar földművelők érdekeivel semmit sem törődnek, — sőt a legtöbb székely megyében még máig sem alakultak meg. Az a meg nem okolható rossz indulat, amely kisebbségi sorsunkon végighúzódik, beleviszi a nemzetiségi ellentéteket még e kamarák működésébe is“ — mondotta az udvarhelyi értekezleten a mezőgazdasági kérdések előadója, Abruébányai Ede román parlamenti magyarpárti képviselő.

Bratianu Vintila volt miniszterelnök 1926 októberében Tumu Severinben előadást tartott „Új Románia jövője hivatásáról.“ — „Romániának — mondotta ez előadásában — három részletkultúrával van most dolga. Egyik a régi királyságban a francián keresztül a latin; a másik Erdélyben a magyaron keresztül a germán és a harmadik az ország keletén a szláv.

A fiatal román nép új kultúráját kell ezeknek a régi kultúráknak a helyébe ültetni. A részletkultúrák továbbápolásával szakítani kell s a közös új kultúra megteremtését kell végbevinni. Csak bátorság kell hozzá és a múlt nélküli új állapotok elképzelése s az előzmények nélküli ismeretlenbe való merész belevágás. Arra, hogy a bátor nekivágás sikerüljön, a gazdasági és természeti feltételek adva vannak.“

Bratianu Vintila aztán kifejtette, hogy a kultúra gazdasági alapokon épülvén fel, a régi kultúrák megszüntetése úgy valósítható meg, ha elvonják alóluk a gazdasági alapot. Így leszegényülnek a régi kultúrájú népek és visszaesnek kezdetleges életmódjukba, haladásuk megáll és ő maguk meghasonolva egymással, társadalmilag elzülленek. Így lesz a magasabb régi kultúrából rom, amelyen felépülhet aztán az elgondolható új és egységes román kultúra. Az átörökölt kulturális adottságokat Bratianu Vintila szerint meg lehet szüntetni — és nem baj, ha ez bizonyos fokú idegengyűlöletet is fog előidézni.

Nem hihető, hogy ilyen embertelenül kultúra- és haladásellenes elméletet a maga eljárásának igazolására még Dsingiszkánnak valamelyik hordafőnöke is merészkedett volna kigondolni. De a tények azt bizonyítják, hogy Bratianu Vintilának e jeles materialista történetbölcészeti elvei alkotják mindenben a különböző román kormányok politikai intézkedéseinek vezető gondolatát szemben a magyar kisebbséggel.

NYUJTÓDY GÁSPÁR

A CSEHEK RUSZINSZKÓI POLITIKÁJA

A CSEH KORMÁNY a szlovenszkói országos képviselőtestület költségvetésének redukciójával mintegy kifejezte politikájának főelvét, mely szerint a Magyarországtól elszakított területekre sok pénzt egyelőre nem áldoz. Fokozott mértékben érvényesíti ezt a szempontját Ruszinszkon, mintha belátná azt, hogy ennek a területnek a cseh-tót köztársaság keretében való megtartása a legbizonytalanabb, ennél fogva rossz üzlet a ruszinszkói invesztálás. A cseh kormány által kinevezett ruszinszkói országos elnöki hivatal Ruszinszko költségvetési összegét 43 millió koronában állapította meg, a kormány ezt redukálta 23 millióra, melyben 8 milliós összeggel egy 160%-os országos pótdadó szerepel, fedezet nélküli 6½ millió. A közigazgatási reformra vonatkozó törvény értelmében, ha a tartomány sem jövedelméből, sem pedig a maximális 160%-os pótdából költségvetését fedezni nem tudja, úgy a költségvetési hiány az egyetemes tartalékkiegyenlítési alapból igényelendő és fedezendő. Ruszinszko ebből a 140 milliós alapból csupán 25 milliót kért, de elutasított. A redukált költségvetésben feltüntetett országos szükségletek az eredeti és már minimumra kontemplált költségvetésben foglaltak 50%-át teszik ki.

A prágai kormány ezek szerint nemcsak, hogy nem óhajt Ruszinszko-ban nagyobb befektetéseket eszközölni, hanem éppen ellenkezőleg, a gyarmatpolitika rendszere szerint minden kisajátítható értéket úgy nyersanyagban, mint pénzben a saját maga részére lefoglal és kiszállít. A közgazdálkodás ilyen iránya annak alsóbbfokú ágazataiban is nyilvánul. A járási költségvetések 110%-os járási pótdadót róttak a ruszinszkói adózóra. (Ungvár városának költségvetése 3 milliós passzívumot mutatott ki, amit 180%-os házbér utáni pótdadóval igyekeznek kiegyenlíteni.) Mindenütt a korrupciónak, a gseftelő párturalomnak pusztításai és maga Ruszinszko rohamosan szegényedik. Északi részében ez év tavaszán az 1919—20-i évek éhínségi

jelenetei megismétlődtek és még a cseh agrárpárt szolgálatában álló rutének is visszasírták a magyar kormány hegyvidéki akciójának áldásait. Nemrég a cseh légionisták lapja („Národní Osvobození“) foglalkozott a ruszinszkói közigazgatás botrányaival, melyek Necas cseh szociáldemokrata képviselőnek memoranduma következtében kerültek nyilvánosságra. Mindez persze csupán a cseh szociáldemokraták és a Ruszinszkóban egyeduralkodó cseh agrárpárt közötti féltékenységből került szőnyegre. A ruszinszkói erdőséget és ennek fáját elherdálják. Az agrárpárt hívei és fullajtárjai ajándékáron kapták az állami erdőüzemektől a kitermelt fa óriási mennyiségeit. Az állami erdőbirtokokból eredő haszon egy részét a földművelésügyi minisztérium saját palotájának építésére használta fel, a helyett, hogy azt Ruszinszkón invesztálta volna, amint ezt a törvény előírja. A Schönborn-féle nagybirtokot egy Latorica nevű francia-cseh fakitermelő részvénytársaságnak juttatta a kormány, mely a nagybirtokot különféle ürügyek alatt nem akarta átvenni és mindenféle előjogokat biztosított a részvénytársaságnak. A birtok egy részével egy agrár komposzesszorátus a pozsonyi Dunabanktól kölcsönzött pénzzel spekulált és a ruszinszkói kisgazdákat érzékenyen megkárosította. A légionista lap említi, hogy egy a ruszinszkói állami birtokok kezeléséről írt jóindulatú reklámciikkért 15 ezer cseh koronát fizetett a ruszinszkói cseh agráruralom. A Necas-féle memorandum csupán variációja annak, amit a ruszinszkói magyar ellenzéki képviselők és a ruszinszkói autonóm földművelesszövetség vezetői évek óta hirdetnek.

„Nagy bűne a kormánzatnak, hogy — különösen a hivatalnoki karban, de más társadalmi osztályoknál is — egy csomó selejtes erkölcsű embernek az ideküldésével sok becsületes embernek a helyét szorította ki. Egész légióját tudnók felsorolni azoknak a hivatalnokoknak és más foglalkozású egyéneknek, akik itt a tiz esztendő alatt loptak, sikkasztottak, idegen és közvagyont eltulajdonítottak. De nemcsak magános megélhetéseket juttattak flyen nyomorult sorsra, de kormánybiztosok és más arra illetéktelen egyének, valamint gyanús hajlamú pártkorifeusok által a községi és más közvagyokban is súlyos károkat okoztak.“

Ezt olvashatjuk a két ruszinszkói magyar képviselőnek, Egry Ferenc szenátornak és Korláth Endre nemzetgyűlési képviselőnek Ruszinszko első tíz esztendejéről szóló közös beszámolójában. Demkó Mihály rutén ellenzéki képviselő az országos költségvetés tárgyalásánál következőket mondta:

„...lelketlen egyének, szélhámosok, kalandorok kedves emberei a kormánynak, állam- és népellenes tevékenységük a magas kormányzati tényezők részéről még védelemben is részesül“. „Az egyszerű népet demoralizálják, mely azt látja, hogy politikai kalandorok és spionok játszanak vezető szerepet, akiknek bűneit magas helyen takargatják.“

Mindez nem túlzás. A prágai kormány Ruszinszkóban a lakosság között egyenlenséget, visszavonást, testvérharcot szít, hogy azután a keletkezett zavarban a helyzet ura lehessen. Kezdetben a schizmatikus mozgalom szításával bontotta meg a ruténeket és kergette izgalomba a rutén falvakat. Azután elővette a nyelvkérdést, hogy a ruténséget megossa. Ruszinszko lakosságának ezen egymás ellen való izgatását és hajszolását csak lelkiismeretlen emberek inszcenálhatják, ezért küldött a prágai kormány Ruszinszkóba selejtes tisztviselői anyagot. Ruszinszko valósággal büntető kolóniája a cseh tisztviselői karnak. Most a nyelvkérdés van napirenden. Három párt harcol e kérdésben egymás ellen: a nagyorosz, az ukrán és a rutén. Sőt némely politikai párton belül is egymással szemben állnak nyelvi kérdésben a rutének. A cseh kormánynak minden pártban vannak bizalmasai, tényleg azonban a nagyorosz nyelv híveit támogatja, dacára annak,

hogy lengyelelles szemponctokból az ukrán mozgalmakat is istápolta. A ruténséget nemcsak szegényíti, de oroszosítja is. Valószínűleg az a politikai elgondolás vezeti e kérdésben, hogy Ruszinszko, melyet Oroszországhoz vezető korridor céljaira szánt, mint majdan tiszta orosz terület Oroszország tulajdonában Csehszlovákiával kompakt területi összefüggésben lesz és erre Csehország izoláltsága megszűnik.

Ruszinszko lakossága cseheüenes, Prágában jól tudják, hogy a Millerand-féle kísérőlevélnek Ruszinszkóra vonatkozó ígéreteit be kell majd egyszer váltani. Ruszinszko politikai autonómiája a mai ruszinszkói rendszer bukását jelentené. Ruszinszko lakossága mindenekelőtt visszaküldené a reászabadított cseh tisztviselőket, párttitkárokat, vállalkozókat. Nem hinném, hogy ebben az esetben a cseh-tót köztársaságra nézve súlyos fordulat non állna be a ruténség körében. Ezért is igyekszik a prágai rezsim Ruszinszkóban oroszosítani. Míg azonban ezt teszi, a legkörmönfontabb taktikázást folytatja, hogy a ruténséget izolálja. A tradicionális rutén-magyar barátság a kíméletlen cseh kizsákmányolási rendszer következtében erősödött. A rutén autonómiai mozgalom hívei a magyar politikusokkal együttesen harcolnak a cseh rezsim ellen. Nemrég a ruszinszkói félhivatalos lapokban inspirált cikkek jelentek meg, melyek egy cseh-magyar politikai együttműködés előnyeiről érveltek, hangsúlyozván, hogy a ruténnel, akik kultúráilag és politikailag elmaradtak, nem lehet Ruszinszkóra nézve eredményes politikát csinálni. Ennek a kísérleti ballonnak célja nem egyéb, mint az, hogy a magyarság kösse szekerét a Ruszinszko lakossága előtt leggyűlöttebb kormányrendszerhez, bőszítse maga ellen a ruténséget, hogy így a divide et impera elve alapján mindkét résszel könnyen elbánhasson, miután e különös és természetellenes csoportosulás következtében az autonómiai mozgalom gyengült. Az eszme valódi célzatát Ruszinszko ellenzéki pártjai rögtön felismerték.

Ruszinszkóban ma a cseh pártok harcolnak a koncert, egyelőre az agrárpárt ül a pozíciókban, melyeket irigyel tőle a szociáldemokrata párt, a néppárt és a kommunista párt. A cseh tarthatatlan kormányzati rendszernek egyik jellemző tünete, hogy Ruszinszkon a kommunista párt igen erős tényezővé fejlődött és míg, mint a már említett beszámolóban olvashatni, 1920-ban csak 5—7.000 kommunista volt Ruszinszkon, 1924-ben már 100.000-nél több a kommunista szavazatok száma, mely azóta is csupán 25%-kal csökkent. A szegénység, éhség, munkanélküliség, a korrupció és a kormánynak politikája a rutén vallási és nyelvi kérdésekben kedvez a ruszinszkói boisevizmusnak, melyet tehát maga a kormány tenyészt.

Köztudomású az, hogy a magyar kisebbség megmételtyezésére a kormány szlovák területen is pszeudomagyar lapokat, egyesületeket, pártokat alapított, fizet és szerepeltet, ami azonban ezen a téren Ruszinszkon történik, az fölülmúl minden elképzelhető. Az országos képviselőtestület kormánypárti tagjai között vannak olyanok, akik egy betűt nem értenek sem magyarul, sem ruténül. A kormány pénzéből politikai kalandorok vezetése alatt egy zsidó agrárpárt és egy zsidó iparospárt alakult. Nemrég Ruszinszkóban kísérletezett a csehbarát magyar aktivizmus apostola, Zay Károly gróf is, hogy ott egy magyar aktivista párt részére a talajt előkészítse. Zay gróf aktivizmusa azonban nemcsak Szlovenszkon, hanem Ruszinszkon is csakis az előkészítő munkákra tudott kiterjedni, mert a magyarság ezt a politikai irányt visszautasítja.